

АНДРАГОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО РОБОТИ З ПЕДАГОГАМИ В УМОВАХ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку післядипломної педагогічної освіти особливого значення набувають теоретичні та практичні розробки щодо навчання дорослих. Швидке старіння інформації, постійна зміна технологій навчання висувають нові вимоги до фахівця, який працює у системі освіти. Він змушений постійно навчатися, опановувати нові педагогічні технології та методи навчання, а також орієнтуватися на широкий контекст освіти як суспільного явища. Так, у Загальноєвропейських принципах компетентності та кваліфікації вчителя зазначається, що це висококваліфікована професія, що передбачає безперервне навчання та мобільність фахівця. У якості ключових виділено компетенції, що стосуються здатності вчителя працювати з іншими; працювати зі знанням, технологіями та інформацією; праці із суспільством та у суспільстві [10].

Одним з таких підходів, який найбільш активно нині розробляється та упроваджується є андрагогічний. Він ґрунтується на вивірених з позицій різних наук принципах навчання дорослої людини. Необхідно уточнити, що андрагогіка достатньо нова галузь науки, процес становлення якої продовжується. Її розглядають по-різному: як самостійну науку, навчальну дисципліну, розділ педагогіки, мистецтво, допомогу дорослим у здобутті загальних та професійних знань. А також, багато науковців досліджують андрагогіку в контексті з іншими проблемами післядипломної педагогічної освіти: порівняльного аналізу сучасних зарубіжних систем і технологій навчання [1; 6] неперервної освіти [2; 9]; реалізації компетентнісного підходу [7]; підвищення кваліфікації педагогів [4], підготовки до інноваційної діяльності [5].

Сучасні вимоги до організації процесу навчання дорослих дозволяють нам виявити низку суперечностей:

- Між необхідністю широкого використання у післядипломній педагогічній освіті принципів андрагогіки як науки та відсутністю науково обґрунтованих та апробованих технологій підготовки фахівців – андрагогів.
- Між інноваційністю змісту андрагогічної моделі навчання та традиційними методами та засобами навчання педагогів у системі курсової підготовки.
- Між результатами навчання у їх сучасному вимірі (набуті компетентності, нові ціннісні орієнтації та установки, нові способи професійної діяльності) та традиційними способами їх оцінки та моніторингу.

Закономірно, що професійна діяльність, пов'язана з навчанням дорослих, так чи інакше вимагає від викладача пристосовуватися до того, як діють фахівці (учителі) у новій для себе ролі учнів. Дуже часто з позицій власного досвіду викладачі виходять на принципи, які не суперечать науковим підходам до навчання дорослих, наприклад: потреба у практичній спрямованості навчання, можливості застосовувати набуті знання у практичній діяльності, врахування досвіду тих, кого навчають. Як такі, що постійно шліфується та вдосконалюється на рівні мистецької дії, є способи взаємодії між учасниками навчального процесу. Досвідчений викладач добре усвідомлює, що дорослому «учню» імпонує діалог, можливість розмірковувати і ставити запитання, уточнювати і висловлювати критичні судження. Достатньо добре відчують фахівці й психологічний клімат навчання дорослих, який є оптимальним за умов, коли базується на взаємоповазі та спільній роботі учасників навчання. Як правило, викладачі, працюючи з дорослими, володіють собою, уміють слухати, проявляють емпатію, тобто проявляють ті якості, що відповідають особистісним характеристикам педагога-андрагога. А також намагаються зацікавити аудиторією викладом матеріалу, емоційною виразністю мови та поведінки, використовують допоміжні наочні матеріали, мультимедійні

презентації тощо, при можливості використовують активні та інтерактивні методи навчання, тобто володіють методами активізації навчальної діяльності слухачів. На практичних заняттях залучають слухачів до розв'язування практичних проблем.

До особливостей навчання також відносить відчуття дорослим потреби у навчанні, усвідомлення цілей навчання, прийняття їх як своїх власних. Серед положень, які, на нашу думку, справді суттєво вирізняють андрагогічну модель, від педагогічної є використання досвіду дорослих у процесі навчання. Педагогічна модель також передбачає етапи роботи, на яких відбувається актуалізація досвіду. Як правило, це стосується початку заняття (уроку), коли педагог пропонує відповісти на окремі запитання для актуалізації опорних знань. Андрагогічна модель відображає послідовність проходження етапів учіння від неусвідомленої некомпетентності до неусвідомленої компетентності. Такий підхід представлений Д.Колбом як навчальний цикл, який розпочинається з досвіду як основи та джерела всіх інших етапів навчання дорослого. Нами було проаналізовано анкети вихідного діагностування курсових груп різних категорій слухачів (керівники ЗНЗ, учителі географії, іноземної мови, математики, української мови). На запитання анкети: які форми занять, виявилися найбільш продуктивними для набуття професійних компетнцій, педагоги віднесли розробку та захист проектів, педагогічну практику, конференції з обміну досвідом, тренінги, практичні заняття. У окремих анкетах було виділено й інші форми занять у яких був задіяний досвід слухачів, наприклад: лекції з елементами дискусії, лекції – діалоги, проблемний виклад матеріалу. Інакше кажучи, аналіз вихідних анкет також потверджує необхідність використовувати досвід дорослих як джерело нових знань.

Попри достатню кількість публікацій, в яких аналізуються особливості навчання дорослих, андрагогічні принципи ще недостатньо застосовуються у навчанні педагогів. До прикладу, однією з вимог андрагогічного підходу до навчання є розвиток рефлексивного мислення слухачів. Про недостатність

роботи в цьому свідчать результати спостереження за заняттями у системі курсової підготовки. Так, у процесі занять викладачі пропонують запитання, які переважно стосуються висновків щодо змісту, підсумків роботи, але не торкаються внутрішнього світу людини, яка навчається. Запитання, у яких би відстежувалося власне розуміння, зміна позицій, обґрунтування прийнятих рішень, зустрічаються у роботі викладачів рідко, а саме такі запитання дають можливість відстежувати розвиток педагога як особистості, формують його розуміння та ставлення, свідчать про їх пізнавальну активність під час заняття. Такий стан практики є достатньо традиційним і сьогодні можна говорити про те, що знаходитись в рефлексивній позиції для сучасного педагога є достатньо новим і незвичним. Потверджують це і письмові відповіді слухачів курсів, адже тільки одна третя пише про власні враження, переживання, зміну поглядів, розуміння.

Нами було проведено опитування працівників інституту щодо їхнього розуміння принципів андрагогіки. Методисти та викладачі, безумовно, розуміють, що є різниця між андрагогічною та педагогічною моделлю. Однак суть цієї різниці розуміється по-різному. Так, 55% опитаних бачать різницю у формах і методах навчання. Приблизно однакова кількість (до 35% викладачів та методистів) називають різницю у підготовленості викладачів, які працюють з дорослою і дитячою аудиторією. Для більшості колег моделі різняться досвідом і рівнем компетентності фахівця (це 62% методистів та 45% викладачів). У науковій літературі з проблем андрагогіки також вказано на цю різницю, однак в той же час, підкреслюється різниця між цими моделями в наступному: ролі досвіду того, хто навчається, особливості готовності до навчання, психологічного клімату, у практичній спрямованості навчання. Не може не турбувати той факт, що 23% працівників лабораторій та 28% викладачів взагалі не бачать різниці у цих моделях, точніше не вказують на неї. Можна припускати, що працюючи з педагогами, вони не враховують (не бачать потреби) діяти по-іншому, ніж з дітьми.

Однак діяти з власного досвіду в такій складній справі як навчання дорослих, є недостатнім. Для цього необхідно враховувати цілу низку умов, які дозволяють зрозуміти основні механізми процесу учіння дорослої людини. У навчанні дорослих мають право і можуть використовуватися різні моделі. Педагогам, які працюють з дорослими необхідно враховувати усі складові елементи представлені у вибраній ним андрагогічній моделі, у відповідності до наявних зв'язків. Потребує додаткового опанування діяльнісний компонент, адже у процесі перенесення моделі на справжній об'єкт має зберігатися логіка побудови взаємозв'язків між усіма елементами моделі.

Варто зауважити, що багато працівників інституту, виходячи з власного досвіду навчання дорослих, відчують, що їх робота суттєво відрізняється від роботи вчителя і по-своєму намагаються враховувати особливості цієї діяльності. У процесі курсового навчання можна побачити, що працівники ІППО на багато особливостей андрагогічної моделі вийшли інтуїтивно – з власного досвіду. Це стосується психологічного клімату навчання, форм андрагогічної взаємодії, особливих мовленнєвих прийомів, які активізують увагу, покращують розуміння, до прикладу: використання прислів'їв, гумору, вживання метафор. Безумовно, як позитивний фактор, слід назвати позицію яка переважає – намагання бути “поряд” з дорослим слухачем, “ разом”, а не “над” чи “під”.

В той же час виявлена суперечність між декларованим в навчальних програмах курсової підготовки компетентнісним підходом і тим, як вибудовується навчальний процес, ідеться про логіку його побудови, засоби які використовуються тощо.

Також, як такі, що не відповідають андрагогічній моделі навчання, та їх можна побачити за результатами анкетування, спостереження є наступні:

- побудова змісту за логікою передачі знань;
- недостатній рівень використання досвіду педагога як джерела нових знань;
- дефіцитність умов на заняттях, які забезпечують розвивальний ефект навчання дорослих (особливості змісту, пов'язані з побудовою

навчального процесу на основі проблемних одиниць, створення атмосфери пошуку, зацікавленості тощо);

- створення ситуацій, у яких педагог знаходиться у рефлексивній позиції.

Оскільки окреслена нами проблема є достатньо новою і до кінця нерозробленою, має випереджальний характер щодо існуючої практики навчання педагогів, є необхідність у співпраці інституту з провідними фахівцями, які працюють над цією проблемою, а також у спеціальних дослідженнях у галузі андрагогіки з подальшою їх апробацією та поширенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валькевич Б., Кендрацька Е., Климович А. та ін.. Порадник для тренера / Б.Валькевич, Е. Кендрацька, А.Климова . – Бялисток : «Ортдрук», 2007. – 134 с.

2. Вершловский С.Г. Непрерывное образование: историко-теоретический анализ феномена / С.Г. Вершловский. – СПб., 2008. – 155 с.

3. Змеев С.М. Андрагогика: основы теории и технологии обучения взрослых : науч. – метод. пособие / С. М. Змеев . – М. : ПЕРСЭ, 2007. – 272 с.

4. Клокар Н. Андрагогічна модель підвищення кваліфікації педагогів на засадах диференційованого підходу / Н. Клокар // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – № 2. – С. 23 –28.

5. Набока Л. Андрагогізація підготовки методистів до інноваційної діяльності / Л.Набока // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – № 2. – С. 3 – 7.

6. Пуцов В. Вчити дорослих по-дорослому / В.Пуцов // Післядипломна освіта в Україні. – 2011. – № 2. – С. 49 –51.

7. Якухно І. Компетентнісний підхід у сучасній післядипломній педагогічній освіті / І.Якухно // Післядипломна освіта в Україні. – 20011. – № 1. – С. 53 –59.

8. Key competences for adult learning professionals. Contribution to the development of a reference framework of key competences for adult learning professionals.– 2010. [Електронний ресурс] Режим доступу:

<http://ec.europa.eu/education/more-information/doc/2010/keycomp.pdf>

9. Сігаєва Л.Є. Мартіросян О.І. Неперервна освіта дорослих: історико-педагогічний аналіз / Л.Сігаєва, О.Мартіросян // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. Наук. Праць. Вип.3. К.: ІНТЕРТЕХНОДРУК. 2007. – С.183-195.

